

У постанові суди часто обмежуються рішенням про припинення юридичної особи і уникають призначення ліквідаційної комісії (ліквідатора). Фактично ліквідацією ніхто не займається і юридична особа надалі перебуває в Єдиному державному реєстрі, а отже де-юре існує. Складність в тому, що засновники фіктивної юридичної особи, як правило, не причетні до її діяльності, а тому покладення на них функцій ліквідаційної комісії є нелогічним і безперспективним: вони все-одно не здатні провести ліквідацію. Більш обґрунтованим виглядає призначення до ліквідаційної комісії ініціаторів (організаторів) фіктивної юридичної особи, оскільки вони фактично її створювали у власних інтересах. Проте ці особи не завжди відомі.

Висновки. Підсумовуючи наведене, вважаю, що концепція недійсної (фіктивної) юридичної особи потребує докладного аналізу та теоретичного обґрунтування. Її запровадження на практиці здатне розмежувати юридичних осіб з огляду на легальність їх створення.

Список використаних джерел

1. *Методические рекомендации относительно организации борьбы с "фиктивными" и "транзитными" предприятиями (Лист ДПА України № 8742/7/26-9517 від 03.06.2002 р.) // Бухгалтер, № 23 від 09.06.2002*
2. *Постанова Пленуму Верховного Суду України від 06.11.2009 р. № 9 «Про судову практику розгляду цивільних справ про визнання правочинів недійсними» //*
3. *Кравчук В.М. Соціально-правова природа юридичної особи. – Дис. к.ю.н. – Л.: Львівський національний ун-т ім. Івана Франка, 2000. – 186 с.*

УДК-342.9 (УК)

Л.О. Остапенко
ассистент

Навчально-наукового інституту права і психології
Національного університету «Львівська політехніка»

СПІВСТАВЛЕННЯ ВИДІВ ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПРАВОПОРУШЕННЯ В ГАЛУЗІ ОХОРОНИ ПРАЦІ: МАТЕРІАЛЬНИЙ АСПЕКТ

У статті розглянуто матеріальний аспект окремих видів юридичної відповідальності за правопорушення, в галузі охорони праці. Проаналізовано шляхом співставлення ознаки дисциплінарної, адміністративної та кримінальної відповідальності за правопорушення в галузі охорони праці.

Ключові слова: співставлення; юридична відповідальність; правопорушення; охорона праці.

В статье рассмотрен материальный аспект отдельных видов юридической ответственности за правонарушение в сфере охраны труда. Проанализированы путём сопоставления признаков дисциплинарной, административной и уголовной ответственности за правонарушения в сфере охраны труда.

Ключевые слова: сопоставление; юридическая ответственность; правонарушение; охрана труда.

The article describes the material aspect of certain types of legal liability for violations of occupational safety. Analyzed by comparing the signs of disciplinary, administrative and criminal responsibility for offenses in the sphere of labor protection.

Key words: comparison, legal liability, offense, protection of labor.

Постановка проблеми. Застосування заходів юридичної відповідальності є неоднаковим за правопорушення вчинені в галузі охорони праці.

Різні за суспільною безпекою і шкодою протиправні посягання в галузі охорони праці свідчать про достатньо широкий перелік суб'єктів, що порушують трудові відносини в сфері охорони праці. Існує достатньо широкий вибір заходів відповідальності за вчинення правопорушень в галузі охорони праці, які за певних обставин залишаються «непрацюючими», гальмується введення нових видів покарань (наприклад, дискваліфікація, яку можна застосувати до посадової особи, що вчинила протиправні дії).

Вимагають більш поглибленого вивчення обставини вчинення правопорушень, з'ясування поняття «малозначності» вчинених протиправних дій, більш аргументованої характеристики об'єктивних і суб'єктивних ознак правопорушень в галузі охорони праці.

Основною метою статті є аналіз на основні співставлення різних видів юридичної відповідальності за порушення в галузі охорони праці та пропозиція підходів щодо усунення розбіжностей в тлумаченні і застосуванні норм чинного законодавства, що охороняють відносини у сфері охорони праці.

Аналіз досліджень і публікацій. Висвітленню питань аналізу досліджень і публікацій щодо співставлення видів юридичної відповідальності за правопорушення що вчинені в галузі охорони праці

сприяли наукові праці Коломоєць Т.О., Личенко І.О., Кармолицького С.М., чинне національне законодавство, Постанови Верховного Суду України. Судова практика.

Виклад матеріалу. Конституційне забезпечення права на праці в Україні є одним із чисельних прав і свобод людини і громадянина. Процес правового врегулювання відносин шляхом застосування відповідальності за основні правопорушення виявляє себе у часі та просторі, що свідчить про сукупність і діалектичний зв'язок між протиправною діяльністю особи та мірами юридичної відповідальності, які застосовуються до порушника суб'єктами владних повноважень.

Забезпечення і реалізація права на працю передбачає правовий захист трудових відносин відповідними нормами права. Так, стаття 1 Кодексу законів про працю України передбачає «всесірну охорону трудових прав працівників» [1].

Одним із завдань кримінального провадження є охорона прав, свобод і законних інтересів учасників кримінального провадження (ст. 2 КК України) [2] що в повній мірі стосується захисту трудових відносин від кримінальних посягань.

Аналогічним є завдання Кодексу України про адміністративні правопорушення (ст. 1 КУпАП) [3].

Цивільне законодавство України в частині порушень трудових відносин передбачає відшкодування (відновлення) втрат завданих шляхом майнової (матеріальної та моральної шкоди) іншій особі [4].

Кожна з галузевих норм права, що регулює та захищає трудові відносини від протиправних посягань побудована на засадах Конституції України. Разом з тим, мають місце особливості в частині відповідальності покладеній на когось або взятій на себе [5, с. 439].

Звернемо увагу лише на особливості, що стосуються матеріальної основи юридичної відповідальності, які орієнтовані на пізнання і розуміння її змісту та правових підстав застосування. Їх характеристика в повній мірі буде залежати від взаємної залежності відносин між різними видами юридичної відповідальності. Взаємний зв'язок, взаємне відношення є складовою частиною співвідношення [6, с. 324], [7, с. 863] що має місце в аналізі адміністративної відповідальності за адміністративні правопорушення вчинені в галузі охорони праці.

Порівнюючи подібні між собою ознаки різних видів юридичної відповідальності, слід пам'ятати про можливі розмежування [8, с. 306]. Виявлення розмежувань можливе в частині об'єктивних і суб'єктивних ознак протиправних дій чи бездіяльності, а також при застосуванні покарання та правових наслідків від його реалізації.

Матеріальна основа адміністративної відповідальності служить для позначення реально існуючих та діючих правових «регуляторів», які повинні бути стабільними в частині захисту відносин що порушуються і оптимально ефективними при застосуванні заходів примусового впливу.

Узагальнене поняття адміністративної відповідальності визначається як «специфічна форма негативного реагування з боку держави в особі уповноважених органів на відповідну категорію протиправних діянь (передусім адміністративних проступків), а особи, повинні відповісти перед уповноваженим державним органом за свої неправомірні дії і поняття адміністративне стягнення в установлених законом формах і порядку» [9, с. 259].

Специфічною формою реагування зі сторони органів держави є притягнення особи до кримінальної відповідальності за скоєння злочину.

Матеріальна відповідальність, як і дисциплінарна не передбачає обмеження волі особи. Разом з тим, матеріальна відповідальність застосовується в судовому порядку з метою покриття заподіяних збитків та носить правовідновлювальну функцію [10, с. 27].

Дисциплінарна відповідальність за порушення в галузі праці передбачає застосування заходів дисциплінарного впливу на працівників, які перебувають у трудових відносинах з органами, правомочними застосувати дисциплінарні стягнення (ст. 147-1 КЗпП України) [11].

Одним із складових елементів, що характеризують юридичну відповідальність є об'єкт протиправного посягання. Посягання на об'єкт в галузі охорони праці порушує суспільні відносини які охороняються нормами трудового, адміністративного та кримінального права.

Визначення загального об'єкта посягання в галузі охорони праці достатньо чітко окреслені в трудовому праві, як трудові відносини у сфері праці. Адміністративне і кримінальне законодавство одним зі своїх завдань передбачає охорону прав і свобод громадян, до яких можна віднести і права громадян у сфері праці.

Визначення загального об'єкта посягання в галузі охорони праці за адміністративним та кримінальним законодавством України на кваліфікацію правопорушення не впливає. Проте родовий і безпосередній об'єкти протиправного посягання на відносини в галузі охорони праці, передбачають їх повне і чітке визначення, що сприяє встановленню ознак скоєних протиправних дій чи бездіяльності, з'ясуванню ступеня суспільної небезпеки та шкідливості посягання.

Об'єктивна сторона правопорушення в галузі охорони праці за своїм змістом має певну сукупність зовнішніх проявів ознак, які характеризують протиправну поведінку особи.

До ознак об'єктивної сторони адміністративних правопорушень в галузі охорони праці в якості основних можна віднести протиправні дії посадових осіб передбачені диспозиціями статтей 41, 41-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення, а також їх бездіяльність (ухилення від участі в переговорах (ст. 41-1 КУпАП), невиконання зобов'язань щодо колективного договору, угоди (ст. 41-2 КУпАП), ненадання інформації (ст. 41-3 КУпАП).

Об'єктивна сторона кримінально-карних протиправних дій, що посягають на трудові права громадян характеризуються грубим порушенням законодавства про працю (ст. 172 КК України), грубим порушенням угоди про працю (ст. 173 КК України), а також у формі протиправної бездіяльності (невиплата заробітної плати, стипендії, пенсії чи інших установлених законом виплат ст. 175 КК України).

Факультативні ознаки об'єктивної сторони правопорушень в галузі охорони праці є подібними, а їх використання при кваліфікації вказаних правопорушень не може бути однаковим. Все залежить від обставин скоєння протиправних дій чи бездіяльності. До них слід віднести: 1) суспільно небезпечні і шкідливі наслідки; 2) причинний зв'язок між протиправними діями (бездіяльністю) та наслідками; 3) час; місце і умови скоєння протиправних дій; 4) знаряддя та способи скоєння протиправних дій.

Суб'єктами правопорушень в галузі охорони праці відповідно до чинного законодавства України є:

1) За порушення трудових відносин у сфері праці до дисциплінарної відповідальності притягаються: роботодавець; працівник; юридична особа [12, с. 21];

2) За адміністративні правопорушення в галузі охорони праці до відповідальності притягаються: посадові особи; громадяни – суб'єкти підприємницької діяльності; фізичні особи – підприємці, які використовують найману працю; фізичні особи, які не мають статусу підприємців та використовують найману працю; особи, які представляють власників або уповноважені ними органи чи профспілки; представники трудових колективів (ст.ст. 41, 41-1, 41-2, 41-3 КУпАП).

3) До кримінальної відповідальності за порушення права на працю (ст.ст. 172, 173, 175 КК України) притягаються: посадові особи; службові особи, керівники підприємств, установ або організацій незалежно від форм власності; громадяни – суб'єкти підприємницької діяльності; громадяни або уповноважені ними особи.

Слід зазначити, що віковий ценз суб'єктів, які вчиняють правопорушення в галузі охорони праці вимагає певних уточнень. Ці уточнення стосуються віку роботодавця, працівника (ст. 188 КЗпП України), а також юридичної особи.

Відповідно до ст. 12 КУпАП адміністративній відповідальності підлягають особи, які досягли на момент вчинення адміністративного правопорушення шістнадцятирічного віку (ст. 11 КУпАП).

За порушення права на працю до кримінальної відповідальності притягаються особи, яким до вчинення злочин виповнилося шістнадцять років (ст. 22 КК України).

Стосовно поділу суб'єктів на загальні і спеціальні в частині притягнення до відповідальності за правопорушення в галузі охорони праці він має місце в дисциплінарній, адміністративній і кримінальній відповідальності.

Суб'єктивна сторона правопорушень, у галузі охорони праці передбачає оцінки психічної діяльності особи, в основі якої відбуваються внутрішні процеси, що пов'язані з вольовими намірами, думками, емоціями які спонукають до вчинення протиправних дій. Основною і обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони правопорушень які ми розглядаємо є наявність вини. Правопорушення в галузі охорони праці вчиняються умисно. Особа, що вчинила протиправні дії чи бездіяльність, усвідомлювала протиправний характер своїх дій, передбачала суспільно-небезпечні і шкідливі наслідки і бажала їх або свідомо допускала настання цих наслідків (ст. 10 КУпАП).

Мотивація протиправних дій чи бездіяльності при вчиненні правопорушень, що посягають на охорону праці має внутрішні спонукання (жадоба, корисливість, кар'єризм та інше) яким керується особа з метою досягти певного протиправного результату.

З'ясування мотиву і мети при кваліфікації правопорушень, в галузі охорони праці дозволяє розкрити психологію протиправної поведінки особи.

До осіб, винних у вчиненні правопорушень у галузі охорони праці застосовуються різні за видами і розмірами заходи відповідальності. Так, дисциплінарна відповідальність за порушення правовідносин у сфері праці, передбачає застосування до порушника одне з наступних стягнень за порушення трудової дисципліни: 1) догана; 2) звільнення (ст. 147 КЗпП України).

За адміністративні правопорушення в галузі охорони праці до правопорушника у всіх випадках застосовується штраф, розміри якого є неоднакові, що залежить від суспільної небезпеки та шкоди, яка завдається об'єкту посягання.

Для прикладу, наведемо статистичні дані про розміри штрафів та заподіяної матеріальної шкоди за порушення в галузі охорони праці за 2009 рік.

Так, за порушення вимог законодавства про працю та про охорону праці (ст. 41 КУпАП), за даними Державного комітету статистики України сума накладеного штрафу становить 11 млн. 620 тис. 875 грн.

Сплачено добровільно 5 млн. 567 тис. 711 грн.. Середній розмір накладеного штрафу становить 222 грн. відшкодовано за рішеннями судових органів України 256 грн. [10, с.94].

За грубе порушення законодавства про працю, угоди про працю та невиплату заробітної плати, стипендії, пенсії чи інших установлених законом виплат передбачено застосування одного із видів кримінальної відповідальності у вигляді, виправних робіт, обмеження волі, позбавлення права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю, штраф.

Співставлення існуючих видів покарань за правопорушення в галузі охорони праці має подібність лише за назвою (наприклад, штраф). Інші види покарань урахуванням суспільної небезпеки і шкоди від протиправного посягання особи, обставин вчинення протиправних дій чи бездіяльності та інших основних і додаткових основних і додаткових об'єктивних і суб'єктивних ознак правопорушення.

На необхідність вивчення обставин справи звертає увагу Голова Верховного Суду України в постанові від 27.05.2002 року по справі Г, яка була притягнена до адміністративної відповідальності за ч.1 ст. 41 і ст. 41² КУпАП постановою судді Кам'яно-Брідського районного суду. Постанова вказаного судді по справі була відмінена з наступних причин:

- справа розглядалася судом за відсутності особи, яка притягається до відповідальності;
- були відсутні достовірні дані про своєчасне повідомлення особи про час та місце судового розгляду;
- від особи не надійшло клопотання про відкладення судового розгляду;
- у самій постанові не наведено обставин вчинення особою правопорушення, не вказані конкретні протиправні дії [11, сс. 135, 136]. В системі права існує класифікація обставин, що виключають юридичну відповідальність за вчинені протиправні дії. До їх узагальненого переліку входять:
- виконання наказу;
- виконання професійних функцій;
- виконання службового обов'язку;
- виправданий професійний ризик;
- затримання правопорушника;
- угода особи, що потерпіла від правопорушення;
- здійснення права особи;
- крайня необхідність;
- необхідна оборона.

Слід зазначити, що обставини які звільняють особу від відповідальності застосовуються не часто. Це викликано тим, що існують обставини, які обтяжують відповідальність. Сам факт звільнення особи від відповідальності полягає в тому, що до особи не застосовуються основні і додаткові види покарань.

Так, до обставин, що звільняють особу від притягнення до дисциплінарної відповідальності за порушення в галузі охорони праці можна віднести відсторонення від виконання обов'язків, переведення на іншу роботу.

За аналогічні адміністративні правопорушення згідно зі ст. 21 КУпАП обставинами, що виключають відповідальність є передача матеріалів про адміністративне правопорушення на розгляд громадської організації або трудового колективу, а також обставини, передбачені ст. 34 КУпАП.

Застосування обставин, що звільняють від відповідальності можливо лише за умови малозначності адміністративного правопорушення (ст. 22 КУпАП). Поняття «малозначності» адміністративного правопорушення немає чіткого визначення, що на практиці дозволяє тлумачити його, користуючись такою пом'якшуючою обставиною як «відвернення винним шкідливих наслідків правопорушення, добровільне відшкодування збитків або усунення заподіяної шкоди» (п. 2 ст. 34 КУпАП), яку можна вважати «малою» або «незначною».

На сьогодні існує роз'яснення Пленуму Верховного Суду України № 14 від 29.12.1992 р. «Про судову практику в справах про відшкодування шкоди заподіяної підприємствам, установам, організаціям їх працівниками», щодо розуміння прямої дійсної шкоди, яку зокрема, слід розуміти як втрату, погіршення або зниження цінності майна для підприємства, установи, організації.

Вчинення шкоди може бути заподіяно шляхом зіпсуття або знищенням через недбалість матеріалів, напівфабрикатів, виробів (продукції) (п. 5, ст. 134 КЗпП України).

Кримінальне законодавство України до підстав, що виключають злочинний зміст протиправних дій в сфері охорони праці відносять: необхідну оборону (ст. 36 КК України); уявну оборону (ст. 37 КК України); затримання особи, що вчинила злочин (ст. 38 КК України); крайня необхідність (ст. 89 КК України); фізичних або психічний примус (ст. 40 КК України); виконання наказу або розпорядження (ст. 41 КК України); діяння, пов'язане з ризиком (ст. 42 КК України); виконання спеціального завдання з попередження чи розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації (ст.ст. 44-49 КК України) передбачає підстави звільнення від кримінальної відповідальності.

Співставлення обставин, що пом'якшують відповідальність за правопорушення в галузі охорони праці говорить про те, що вони не обмежені чинним законодавством України на відміну від обставин, що обтяжують відповідальність.

Висновки. Матеріальний аспект різних видів юридичної відповідальності наповнений елементами взаємодії між відносинами в галузі охорони праці. Співставлення ознак, що характеризують дисциплінарну, адміністративну та кримінальну відповідальність в галузі охорони праці сприяє виявленню можливих розмежувань між ними, а також з'ясуванню специфіки застосування заходів відповідальності до особи, яка вчинила протиправні дії.

Існує потреба в подальших дослідженнях об'єктивних і суб'єктивних ознак вчинення правопорушень в галузі охорони праці, що сприятиме об'єктивній кваліфікації протиправних дій чи бездіяльності у вказаній сфері.

Список використаної літератури

1. *Кодекс законів про працю України: станом на 14 березня 2013 року. Постанови Пленуму Верховного суду України з питань трудового права: – Х.: Право, 2013. – 160 с.*
2. *Кримінальний процесуальний кодекс України: [текст]. – К.: «Центр учбової літератури», 2012. – 254 с.*

3. *Кодекс України про адміністративні правопорушення: чинне законодавство зі змінами та доповненнями станом на 4 березня 2013 року: (офіц. текст).* – К.: Паливода А.В., 2013 – 284 с.
4. *Цивільний кодекс України: [Офіц. текст].* – К.: Коднор, 2004. – 402 с.
5. *Новий тлумачний словник української мови. У чотирьох томах. Том 1. [А-Е] / Укладачі: проф. В.В. Яременко, канд. філолог. наук О.М. Сліпушко,* – К.: Видавництво «Аконіт», 2000. – 910 с..
6. *Новий тлумачний словник укр. мови: У чотирьох томах. Том 4 / Укладачі: проф. В.В. Яременко, канд. філол. наук О.М. Сліпушко.* – К.: Видав-во «Аконіт», 2000. – 491 с.
7. *Новый энциклопедический словарь.* – М.: Большая Российская энциклопедия: РИПОЛ классик, 2007. – 1456 с.
8. *Краткий словарь по философии. Под общ. ред. И.В. Блауберга, И.К. Пантина.* – 3-е изд. доработ. и доп. – М.: Политиздат, 1979 – 413 с.
9. *Коломоєць Т.О. Адміністративне право України. Академічний курс: підручник Т.О. Коломоєць.* – К.: Юрінком Інтер, 2011. – 576 с.
10. *Личенко І.О. Адміністративна відповідальність посадових осіб органів місцевого самоврядування: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів // І.О. Личенко – Львів, Льв.ДУВС, 2012. – 160 с.*
11. *Кодекс законів про працю України: станом на 14 березня 2013 року. Постанови Пленуму Верховного Суду України з питань трудового права.* – х.: Право, 2013. – 160с.
12. *Карлицький С.М. Трудове право України: Навчальний посібник – Видання 2-е перероб.* – К.: Прецедент, 2006. – 210 с.
13. *Адміністративні правопорушення в Україні у 2009 році: Статистичний бюлетень.* – К.: Державний комітет статистики України, 2010. – 203 с.
14. *Судова практика Верховного суду України у справах про адміністративні правопорушення / За заг. ред. П.П. Пилипчука.* – К.: Концерн «Видавничий дім «Ін Юре», 2007. – 328 с.

УДК. 342;345. 01

М.С. Дзюдзь
начальник Управління ДПтС України
у Львівській області

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ ПРАВ, СВОБОД І ЗАКОННИХ ІНТЕРЕСІВ ГРОМАДЯН У УСТАНОВАХ ДЕРЖАВНОЇ ПЕНІТЕНЦІАРНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

У статті з теоретичних позицій розглядаються шляхи удосконалення адміністративно-правового захисту прав, свобод і законних інтересів громадян у установах державної пенітенціарної служби України.

Ключові слова: *права та свободи громадян, засоби адміністративно-правового захисту, удосконалення, установи пенітенціарної служби.*

В статье с теоретических позиций рассматриваются пути совершенствования административно-правовой защиты прав, свобод и законных интересов граждан в учреждениях Государственной пенитенциарной службы Украины.

Ключевые слова: *права и свободы граждан, средства административно-правовой защиты, усовершенствования, учреждения пенитенциарной службы.*

The paper discusses the theoretical positions of ways to improve administrative and legal rights, freedoms and legitimate interests of citizens in the institutions of the State penitentiary service of Ukraine.

Key words: *human rights and freedoms of citizens, and administrative and legal protection, improvement, prison service establishments.*

Постановка проблеми. Незважаючи на позитивні результати проведених у Україні реформ, сьогодні публічна влада і громадянське суспільство не можуть повністю виконати одну з основних своїх обов'язків – захист прав і свобод людини та громадянина. Діяльність Європейського суду з прав людини щодо справ проти України за 2010-2012 рр. показують, що є прогалини у чинному кримінально-виконавчому законодавстві та недоліки в адміністративно-правовому регулюванні діяльності установ Державної пенітенціарної служби України щодо забезпечення охорони та захисту прав і законних інтересів засуджених так, як Європейські пенітенціарні